

کریم خان زند و زمان او

دکتر پرویز رجبی

کتاب آمه

سرشناسه	: رجیب، پرویز، ۱۳۱۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: کریم خان زند و زمان او / دکتر پرویز رجیب.
مشخصات نشر	: تهران: کتاب آمه، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	: ۲۴۸ ص. مصور
شابک	: ISBN 978-600-5757-19-4
وضعیت فهرست نویسی:	فیا.
یادداشت	: کتابنامه: ص. (۲۶۵) - ۲۶۶: همچنین به صورت زیر نویس.
موضوع	: کریم خان زند، شاه ایران، ۱۱۱۳ - ۱۱۹۲ ق.
موضوع	: ایران -- تاریخ -- زندیان، ۱۱۶۳ - ۱۲۰۹ ق.
رده بندی کنگره	: ر ۲ ک ۲ / ۱۲۸۶۲ / ۱۲۸۹ DSR
رده بندی دیویی	: ۹۵۵ / ۰۷۳۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۰۶۰۵۸۰۱ - ۸۶ م.

کتاب آمه

کریم خان زند و زمان او

نویسنده: پرویز رجیب

طرح جلد: ابراهیم حقیقی

چاپ اول ناشر: ۱۳۸۹

شماره نشر: ۱۸

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

چاپ: و صحافی کهنمویی زاده

بلوار کشاورز، تیش کارگر، پلک ۳۰۸ - تلفن: ۶۶۹۳۹۲۴۵ - تلفن مرکز پخش ۶۶۳۸۳۰۷۲

ISBN 978-600-5757-19-4

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۵۷-۱۹-۴

کلیه حقوق محفوظ است

بها: ۳۵۰۰ تومان

فهرست

۹	پیشگفتار چاپ اول
۱۳	منابع

فصل اول جوانی کریم خان

۱۷	میراث نادرشاه
۲۵	اوضاع سیاسی ایران پس از قتل نادرشاه
۳۰	شروع کار کریم خان
	مبارزه برای به دست گرفتن قدرت
۳۵	بازگشت کریم خان به کمازبان
۳۸	پیمان کریم خان با علی مردان خان بختیاری
۳۹	پیمان سه جانبه
۴۰	کریم خان سردار کل سپاه ایران
۴۲	خیانت علی مردان خان
۴۳	شورای مشورتی تاریخی کریم خان با سرداران خود
۴۳	برخورد کریم خان با علی مردان خان

فصل دوم حکومت کریم خان

۴۵	وکیل الدوله
۴۶	برخورد محمدخان زند با علی مردان خان و شکست او
۴۸	یک دشمن جدید
۵۱	محاصره ی کرمانشاه
۵۲	شاه سلطان حسین میرزای ثانی
۵۴	برخورد کریم خان با آزادخان افغان
۵۶	برخورد مجدد کریم خان با آزادخان
۵۷	برخورد مجدد کریم خان با آزادخان و شکست او
۶۰	کشته شدن علی مردان خان

۶۲	شکست آزادخان در خشت
۶۳	شورش نصیرخان لاری
۶۴	کشته شدن محمدخان زند
۶۵	پیروزی محمدحسن خان بر کریم خان و آزادخان
۶۶	آخرین برخورد کریم خان با محمدحسن خان و قتل او
۶۹	قتل محمدحسن خان قاجار
۷۰	کریم خان در تهران
۷۱	قتل عام افغان‌ها
۷۲	تصرف کرمان
۷۳	فتح آذربایجان
۷۶	فتح ارومیه
۷۹	کور شدن شیخ علی خان به دست کریم خان
۸۰	شورش زکی خان
۸۳	کریم خان و بنی کعب
۸۵	کریم خان و میرمهنا
۹۱	شورش تقی درانی
۹۴	کریم خان و عمان
۹۵	جنگ بصره
۹۸	علل جنگ بصره
۹۹	تقاضای کمک محمدپاشا از کریم خان
۱۰۱	حرکت سپاه ایران به طرف بصره
۱۰۱	محاصره‌ی بصره
۱۰۲	ورود سفیر عثمانی به شیراز
۱۰۳	آمدن خوارج از عمان برای کمک محاصره‌شدگان بصره
۱۰۴	فتح بصره
۱۰۷	مرگ کریم خان
	فصل سوم فرزندان کریم خان و جانشینان او
۱۰۹	فرزندان کریم خان
۱۱۰	جانشینان کریم خان

فصل چهارم شخصیت کریم خان، آثار کریم خان

.....	شخصیت کریم خان	۱۱۵
.....	آثار کریم خان	۱۲۷

فصل پنجم اوضاع اجتماعی ایران در زمان کریم خان زند

.....	عادات و سنن	۱۴۱
.....	لباس و آرایش	۱۵۰
.....	کشاورزی و تغذیه	۱۶۰
.....	معماری:	۱۶۸
.....	خانه، آرایش منزل، وسایل منزل	۱۶۸
.....	ادبیات	۱۷۱
.....	بازرگانی	۱۷۵
.....	کریم خان و کمپانی هند شرقی	۱۷۸
.....	قیمت اجناس	۱۸۹

حد متوسط هزینه‌ی یک خانواده‌ی هفت نفری کارگری

.....	در زمان کریم خان زند	۱۶۹
-------	----------------------	-----

فصل ششم حکومت

.....	سازمان اداری	۱۹۹
.....	وزیر کریم خان	۲۰۵
.....	دادگستری	۲۰۶
.....	ارتش ایران در دوره‌ی زندیه	۲۱۱

منابع

.....	به زبان فارسی:	۲۳۳
.....	به زبان‌های دیگر:	۲۳۶
.....	نمایه:	۲۴۱

پیشگفتار چاپ اول

بررسی و کاوش در تاریخ ایران و نگارش آن، در سده‌ای که هستیم، پیشرفت‌های شایان توجهی کرده است. کوشش و کار ایران‌شناسان بزرگ و ارجمندی چون بارتولد و مینورسکی راه را برای پرداختن به تاریخ سیاسی و اجتماعی ایران تا اندازه‌ی زیادی هموار ساخت و سپس مورخان زیادی که بیشتر غیرایرانی بودند و کمتر ایرانی، دست به یک سلسله تحقیقات و تفسیرات زدند که نتیجه‌ی آن روشن ساختن نکات بسیاری از تاریخ تاریک این ملت و کشور کهن سال بود.

درباره‌ی تاریخ سلسله‌ی زندیه و پیدایی و مرگ سردودمان این سلسله تاکنون بررسی علمی و همه‌جانبه‌ای به عمل نیامده است. هدف این نوشته پرداختن به این قسمت از تاریخ ایران است که از بسیاری جهات در میان کلیه‌ی دوره‌های زندگی سیاسی و اجتماعی ایران ویژگی‌هایی کاملاً مشخص دارد.

با پیروزی بدون نتیجه‌ی افغان‌ها بر صفویه و شکست دولت مقتدر صفوی در سال ۱۱۳۵، ایران برای همیشه قدرت سیاسی و اقتصادی خود را در خاورمیانه از دست داد و دوره‌ی تازه‌ای در تاریخ ایران آغاز شد که تا انقراض سلسله‌ی قاجاریه در سال ۱۳۰۴ شمسی دوام داشت. این دوره از نظر بیشتر جنبه‌های خود با تمام دوران‌های تاریخ گذشته‌ی ایران پس از اسلام فرق دارد. مانند اختلاف بزرگی که میان تاریخ پیش از اسلام و پس از آن وجود دارد.

تاریخ‌نویس با اندوه به بررسی این محدوده‌ی زمانی از تاریخ ایران

می‌پردازد. از ویژگی‌های خاص این زمان، از سرگذشت پرفرازونشیب میهن ما، ضعف قدرت مرکزی، فساد دستگاه حاکمه، رکود امور اقتصادی و در نتیجه سقوط مداوم ارزش پول و کم شدن درآمد خصوصی و دولتی، از بین رفتن سنت‌های محلی و ارزش‌های هنری، ناامنی و آشفتگی روستاها و راه‌ها و بخش‌ها و شهرها و بالأخره پایتخت و دیگر باز شدن پای مغرب‌زمینی‌ها به این سامان است. در کشاکش‌های سیاسی این دوره نه تنها ایران قسمت‌هایی از خاکش را از دست داد بلکه روز به روز پایه‌های استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعیش لرزان‌تر و سست‌تر شد و آمادگی پیدا کرد برای سقوط هرچه بیشتر زمان قاجارها....

در یک دوره‌ی سقوط تقریباً دویست ساله، فقط حکومت کریم خان زند است که به ورشکستگی تاریخ ایران و ایرانیان رنگی دیگر می‌دهد و در آن وقفه‌ای ایجاد می‌کند. کریم خان توانست یک بار دیگر کشور از هم پاشیده را سامان داده و با برقراری نظم و امنیت به اقتصاد و بازرگانی جانی تازه بخشد.

زندگی و فعالیت سیاسی کریم خان، اگر جنگ بصره را به حساب نیاوریم بسیار فقیر بود. با این همه در این نوشته می‌کوشیم به همه‌ی رویدادهای سیاسی که عبارت از برخوردهای نظامی باشد بپردازیم، حتی اگر این رویدادها بسیار ناچیز باشند. چون اهمیت این حوادث درست در کمتر اهمیت داشتن آنهاست. زیرا کم‌اهمیت بودن زمان از آنها خوانا می‌شود.

در این تاریخچه کوشش شده است تا جایی که منابع اجازه می‌دهد جسته‌گریخته در حین شرح رویدادهای تاریخی و سپس در بخشی جداگانه، اندکی به اوضاع اجتماعی ایران نیز پرداخته شود. زیرا تاریخ اجتماعی و فرهنگی ایران پس از اسلام، در زمان کریم خان زند، به حکم

جبر زمان، به طور رنگ‌باخته‌ای، آخرین مظاهر خود را نشان می‌دهد. بلافاصله پس از دودمان زند، با قاجاریه، مخصوصاً از زمان فتح‌علی‌شاه قاجار تحت تأثیر تمدن مغرب زمین، چهره‌ی اجتماعی ایران به شدت و با سرعت رو به دگرگونی می‌گذارد که پرداختن به این دگرگونی و سیر تطور آن جایی دیگر دارد.

مطالب این کتاب با اینکه با دقت زیاد برای استفاده دانش‌پژوهان دانشگاهی تهیه شده است، طوری تنظیم یافته و به نگارش درآمده است که می‌تواند مورد استفاده‌ی همگان قرار گیرد.

از پروفیسور والتر هینتز، رئیس سمینار ایران‌شناسی دانشگاه گوتینگن که در نوشتن این کتاب قدم به قدم - با حوصله و دقت مخصوص خود - مرایاری نمودند سپاسگزارم.

تهران بهمن ماه ۱۳۵۱

پرویز رجیبی